

INTRODUCCIÓ.

“Republicans deportats als camps de concentració nazis”. Aquest és el tema que he decidit tractar en aquest treball.

En primer lloc, he de dir que sempre m’ha cridat molt l’atenció la situació que vivien totes aquelles persones que van estar internades en camps de concentració. Aquest interès es va iniciar amb una pel·lícula *La vida és bella* protagonitzada per una família jueva deportada pels nazis als seus inferns. Tot i que la pel·lícula es basa en una història tràgica, el pare, que compartia internament amb el seu fill, va fer que aquest interpretés aquella estada com una aventura plena de joc, i que la dona i mare, internada en el mateix camp, gaudís de píndoles d’esperança que li feia arribar el seu home de les maneres més inversemblants.

A la pel·lícula es mostrava de manera molt clara i sense cruïda les condicions de vida i totes aquelles tortures infernals que aplicaven els nazis als jueus. Tot el que vaig veure em va produir una doble sensació, per un cantó m’ho vaig passar molt bé però, per un altre, vaig sentir que no vaig entendre del tot la història perquè, tot i que era petita, notava un gust agredolç que no sabia d’on venia. La primera vegada em vaig identificar del tot amb el nen i per tant de la pel·lícula destacava els jocs i les bromes del pare, però vaig sentir que l’havia de veure més vegades perquè no entenia el final, la segona vegada, sí que el vaig entendre i ja a la tercera vaig decidir que havia de saber més de tota aquella barbàrie perquè necessitava entendre el que per mi era del tot incomprendible: no em podia arribar a creure que els nazis, “éssers humans”, podien arribar a tenir tant d’odi a altres éssers iguals que ells, però amb una sèrie de característiques diferents com ara la ideologia, les ètnies, la religió, els costums... Em va costar molt de creure que aquells espais separats radicalment de l’exterior i tancats amb filferada electrificada havien existit de debò, i que dins d’aquests, s’hi van practicar nombroses tortures per part dels nazis a tots aquells considerats una molèstia per la millora de la “raça ària”.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Aquesta inquietud de què us parlava ara mateix l’he mantinguda des de llavors i aquest curs que faig 2n de batxillerat, quan he hagut de buscar un tema de recerca, l’he recuperada.

Un dels altres motius que m’ha influït en l’elecció d’aquest tema és la literatura concentracionària. De tots els llibres que he llegit que tractaven aquest tema *El violí d’Auschwitz* de Maria Àngels Anglada i *K L REICH* de Joaquim Amat Piniella són els que més m’han agradat i impactat.

Aquest treball, l’he intentat enfocar des d’un punt de vista més emotiu, ja que el que vull és investigar i conèixer de ben a prop les vivències personals dels qui ho van patir. En un primer moment vaig pensar que seria molt difícil de trobar aquesta mena de testimoni perquè no se’n parla i perquè no són gaire visibles, no ja en la nostra vida quotidiana... és que no surten per enlloc. De les lectures que abans he esmentat sabia que la diversitat de víctimes era gran: és tan estesa la idea que el conflicte va ser a dues bandes, nazis contra jueus, que volia fer arribar a tothom que no, que de víctimes n’hi havia de molts orígens i pobles i tan arbitràries les unes com les altres.

Vaig pensar que seria ideal trobar un testimoni en el meu poble, què millor que un veí per fer-nos adonar de la proximitat de la tragèdia. Perquè el principal objectiu del meu treball és arribar a conscienciar a tothom que els que van morir als camps no només van ser jueus, persones d’altres països, estranys a nosaltres en costums i parles; en definitiva, persones que no compartien història amb nosaltres i que per tant això fa que els veiem estranys a nosaltres, i qui sap si “mereixedors” d’allò que els hi va passar. Volia mostrar que totes elles podien ser persones del nostre entorn i família: potser pares dels nostres veïns, avis dels nostres amics o parents d’algun conegut i els vaig trobar gairebé a casa meva, diguem-ne que molt a prop, perquè visc a la vora de l’institut Rovira-Forns (de seguida us ho explico) i molt a la vora de la granja Soldevila (també de seguida us ho explico) i no van ser jueves les persones que vaig trobar, sinó que van ser dos veïns republicans que, en exiliar-se a França, van caure presoners sense cap altra culpa que la d’haver estat lluitadors per la llibertat i per un país millor.

Aprofitant que el nom del meu centre d'estudis IES Rovira – Forns duu el nom de dos republicans perpetuencs, Josep Rovira i Prats i Projecte Forns i Ninou, que van patir aquesta tragèdia, vaig decidir d'escollir-ne un d'ells, per fer una recerca de les seves vivències. El senyor Projecte Forns, nascut a la granja Soldevila i mort al camp de Gusen, va ser l'elegit encara que tenia un gran interès per tots dos. Aquesta elecció no va ser feta per cap mena de preferència, sinó pel simple fet que m'era més fàcil contactar amb els seus familiars directes com ara el seu únic fill, Enric Forns, de Parets del Vallès.

La metodologia que he utilitzat per realitzar aquesta investigació, a banda de l'obligada recerca bibliogràfica, principalment ha estat la lectura i anàlisi de les cartes que Projecte Forns escrivia a la seva família quan estava refugiat a França i quan ja estava internat a Alemanya. A més, un altre material que m'ha estat molt útil és l'entrevista a Enric Forns (fill de Projecte) per tal de saber més sobre la vida personal i professional del seu pare. L'entrevista, juntament amb les cartes, m'han ajudat a respondre moltes de les preguntes que he tingut en iniciar el treball i a més m'ajudaran a investigar, aprofundir i conèixer què va passar amb els republicans catalans, on van anar i quines condicions van patir, ja que la memòria que ens transmeten els testimonis i els fragments de cartes dels deportats són l'únic soroll d'aquells a qui van segar la veu.

Perquè aquest títol? “Estimada Sisqueta...”, aquesta era la manera amb què Projecte Forns s'adreçava a la seva dona a les cartes. Amb aquest títol, intento cridar l'atenció als lectors del meu treball per tal que es preguntin el perquè d'aquesta expressió que té un aire nostàlgic de carta antiga, i, així, es creï un cert interès. A més, intento donar a entendre que aquest treball està enfocat des d'un punt de vista més íntim i personal.

El treball està estructurat en dues parts: la primera, tindrà quatre apartats que, en aquest ordre, intentaran situar-nos a l'època en un context continental, després un altre apartat ens donarà notícia del periple dels republicans en exiliar-se d'Espanya, i el tercer apartat intenta definir què és el nazisme en el seu context geogràfic i la seva manifestació en els camps de concentració.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

L'últim apartat parlarà, en concret, del camp de concentració de Mauthausen, un dels camps més coneguts per la seva nombrosa xifra de deportats espanyols. La segona part constarà d'una entrevista al fill de Projecte Forns i l'anàlisi de les cartes que Projecte enviava a la seva família per tal de fer un seguiment del senyor Forns des de l'experiència de l'exili fins que va morir.

Al final del treball, he fet un apartat d'annexos, on hi constaran totes les cartes d'en Forns ja que, encara que no sigui necessari que estiguin dins del treball, he pensat que aquests documents tenen un gran valor testimonial i històric, tant pel meu centre com pel meu poble, que caldria conservar.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

PART I:

CONTEXT HISTÒRIC

1. TEMPS DE FEIXISMES

Les desastroses conseqüències de la Primera Guerra Mundial van enfonsar bona part dels principis i règims sorgits al segle XIX a l'Europa. Això va significar l'inici d'una era revolucionària, que va tenir lloc a la revolució comunista a Rússia, que estava basada en la doctrina del marxisme. També, com a conseqüència d'aquesta guerra, van sorgir els feixismes; primer a Itàlia, fundat com a moviment el 1919, i després, en altres nacions i estats de l'Europa central i oriental i dels Balcans.

En els anys vint i trenta van ser moltes les interrupcions del model polític parlamentari, i la pujada al poder de Hitler va estimular els moviments i règims autoritaris. Als anys trenta a tots els països d'Europa, i fins i tot a Amèrica i al Japó, existien partits feixistes.

Aquests nous corrents estaven relacionats amb partit nacionalsocialistes radicals i lligues dretanes. A més, gaudien del suport popular de camperols o treballadors empobrits i es nodrien de funcionaris, de militars mal pagats i d'estudiants extremadament nacionalistes. Els corrents feixistes tenien en comú una sèrie d'enemics: el marxisme i la burgesia decadent o les febles democràcies.

2. L'ESPANYA FEIXISTA I EL DESTÍ DELS REPUBLICANS

La República

El 14 d'abril de 1931, com a conseqüència de la victòria de les candidatures republicanes en les eleccions generals, el rei Alfons XIII va marxar cap a l'exili i tot seguit es va proclamar la Segona República. La Segona República va ser el primer intent contemporani de la història d'Espanya de modernitzar el país. Però durant l'any 1936 es va produir a Espanya un deteriorament important de l'ordre públic, davant el qual el govern republicà no va actuar amb prou fermesa i habilitat. Aquesta situació va contribuir a radicalitzar la divisió social i ideològica del país. El règim republicà va durar cinc anys.

Inici de la Guerra Civil Espanyola

El 18 de juliol de 1936, amb el cop d'estat militar, es va iniciar una rebel·lió que va desembocar a una guerra civil que durarà tres anys. La guerra civil espanyola va representar una fita en la lluita antifeixista, sobretot entre els ambients obreristes i intel·lectuals republicans.

Fi de la guerra i l'exili dels republicans

L'any 1939, de les dues Espanyes en guanyà una, la feixista, que imposà els seus valors i acabà amb la desfeta de totes les idees i tots els objectius republicans¹. Ràpidament els feixistes aniran ocupant Espanya amb la finalitat d'acabar amb els republicans i d'introduir el seu règim. Els republicans eren perseguits i estaven convençuts que, malgrat haver perdut una batalla important, la seva guerra encara no estava perduda ja que en algunes províncies centrals l'exèrcit republicà seguia lluitant i resistint. Però amb la caiguda de Catalunya a l'hivern del 1939 era clar que la república no podria resistir. No obstant, fins aquell moment Catalunya s'havia convertit en una “terra de refugi” on l'arribada constant de republicans d'arreu d'Espanya feia que la població emigrant a mitjans del 1938 arribés a les 702.000 persones. Per tots aquests republicans, Catalunya era l'última estació abans de l'exili.

¹ . La dictadura serà encapçalada pel general Francisco Franco, que governarà durant gairebé quaranta anys, des del 1939 fins l'any de la seva mort, el 1975.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

El començament de l'hivern del 1939, va ser la primera etapa de l'exili, la més caòtica i dramàtica: gairebé mig milió de persones (civils, militars, homes, dones i nens) havien travessat la frontera en menys de tres setmanes en condicions molt dolentes per tal de fugir dels feixistes, que tenien com a objectiu, detenir, empresonar i afusellar a tots aquells que formaven part del bàndol contrari. Espanyols i catalans creuaran la frontera pirinenca entre Catalunya i França per tal de lluitar per la seva llibertat.

L'allau de refugiats que arriben a la frontera es converteix en un gran problema per les autoritats franceses, que es veuen desbordades. Desenes de milers de persones es llancen a les carreteres per poder passar cap a França. Finalment, l'estat francès obre la frontera a la població civil el 27 de gener de 1939, dia en què comencen a passar els primers refugiats: les dones, els vells i els nens. Però tots tenen un gran dubte: cap a on els portaran?

Davant les xifres de refugiats dels primers dies, que eren aproximadament d'unes 75.000 persones, calia urgentment que l'estat francès apliqués mesures. Els primers exiliats seran traslladats cap a centres d'acollida provisionals com ara poliesportius, centres municipals, magatzems... Els camps provisionals, entesos com uns espais encerclats per concentra-hi la població refugiada, s'extendran per tota la Catalunya nord i la majoria de departaments del Migdia francès. L'Aude, Ille i Vilaine i l'Oise destaquen pels seus camps de civils, igual que la Cerdanya i el Vallespir ho fan pels camps provisionals de la Guingueta, la Tor de Querol i Prats de Molló i Arles, respectivament. Però a principis de febrer d'aquell mateix any el govern francès modifica la seva política d'asil i obre la seva frontera a la població militar: les tropes republicanes i governamentals i els homes vàlids. Això va suposar l'arribada de milers de soldats ferits en un estat bastant lamentable. Arriben a França sense res, només amb les seves armes, les quals seran confiscades. Comencen les conegudes marxes a peu que els dirigeixen cap a un destí desconegut, incert.

Els republicans suposaven que les democràcies occidentals no podrien acceptar de cap de les maneres la victòria de Franco i creien que les autoritats franceses els ajudarien a retornar a Espanya per tal d'emprendre la lluita. Però tot i la solidaritat del poble i dels demòcrates francesos, l'acollida de les autoritats franceses no va ser la que els republicans esperaven. Els espanyols van ser tractats pitjor que un exèrcit enemic. Aviat es van adonar que les seves il·lusions eren vanes i que la República espanyola estava totalment perduda. Les autoritats franceses de comú acord amb els franquistes van obrir un camp d'internament per a tots aquells que desitgessin retornar a Espanya: era anomenat el camp de Franco. Els franquistes tenien en aquest camp múltiples possibilitats per tal d'exercir la seva propaganda. Molts ferits, dones i nens van ser enviats a la força a aquest camp, encara que els més dèbils també s'hi van refugiar fiant-se de les promeses que els feien els agents franquistes dient que no els passaria absolutament res si retornaven a l'Espanya nacional. No obstant, la majoria d'aquests van ser afusellats.

La solució: els camps de concentració francesos

A França, la saturació dels camps provisionals i l'arribada d'aquesta marea humana d'exiliats a la Catalunya nord va fer que les autoritats franceses trobessin una altra alternativa pels refugiats. Aquesta serà els camps de concentració. Pels francesos, la solució fàcil seran les platges del Rosselló. Per això allà s'hi construiran camps com el d'Argelers que concentrava 80.000 persones i el de Sant Cebrià on aniran a parar la major part dels refugiats catalans. També cal destacar els camps de Cotlliure i el Castell de Cotlliure que va ser utilitzat com a un centre d'aïllament dels refugiats espanyols més destacats. Aquests camps es comencen a construir els primers dies de febrer de 1939 per part del mateixos internats.

El tercer camp del Rosselló serà el Barcarès. Aquest va ser construït per descongestionar altres camps i va començar amb un nombre d'internats que oscil·lava entre 16.000 i 20.000 i el mes de juliol de 1939 va arribar a tenir-ne uns 50.000. També es faran altres camps més petits que serviran per descongestionar els primers. Dins d'aquests camps podem trobar el camp de Bram, destinat als refugiats de més edat, el camp de Ribesaltes, els camps de Setfont i el Vernet, on es concentraran molts refugiats per ser convertits en mà d'obra especialitzada; el camp de Gurs, on es reuniran bona part dels bascos exiliats, el camp de Masèras i el camp d'Agde que va ser l'anomenat camp del catalans.

La vida als camps francesos

Les descripcions als camps que han pogut arribar als nostres dies mitjançant fragments de cartes coincideixen en la mateixa idea. Els camps eren uns espais tancats i aïllats on segons molts refugiats la vida es vivia com *“un rosari de dolor”*¹. El camp de concentració era una *“ciutat de derrota”*² on els seus habitants no veien més que grans extensions de terra i platges rodejades amb tanques de filferro. Es vivia en unes condicions inhumanes: els primers dies van haver de viure a l'aire lliure fins que no s'haguessin construït els barracots fets pels mateixos refugiats. Els refugiats passaven els dies *“llançats i isolats en la inhospitalària sorra d'una platja del Sud de França. Plens de misèria, famèlics i patint fred”*³. Hi havia molta manca d'higiène, és per això que molts refugiats van patir epidèmies i van viure les malalties com un fenomen absolutament normal i quotidià: *“Eren molts els polls, era molta la gana, era molta la merda que portaven a sobre!”*⁴. Pel que fa a l'alimentació, aquesta era molt escassa. Els refugiats afirmaven que si no sortien aviat d'allà quan ho fessin sortirien amb *“vestit de fusta”*⁵.

¹ Fragment de carta de Coloma Felibadaló citat per CAMPILLO i VILANOVA, 2007, pàg.21

² Fragment de carta citat per CAMPILLO i VILANOVA, 2007, pàg. 21

³ Fragment de carta de Pere Guerra citat per CAMPILLO i VILANOVA, 2007, pàg.21

⁴ Fragment de carta de Pere Guerra citat per CAMPILLO i VILANOVA, 2007, pàg.21

⁵ Fragment de carta de Coloma Felibadaló citat per CAMPILLO i VILANOVA, 2007, pàg.21

La vida als camps era una monotonia: passem la vida sense novetats d'interès, tot és rutinari i propi de l'ambient en què vivim”¹. Però també cal dir que aquestes males condicions de vida i la desorganització que hi havia a l'inici de la construcció d'aquests camps contrastava amb una gran estructuració de vigilància. És a dir, hi havia molt bona vigilància. Cada camp estava dirigit per un alt càrrec de l'exèrcit francès i administrat per un cos d'oficials. Els soldats que s'encarregaven de la vigilància solien ser senegalesos, marroquins...

Republicans a les platges d'Argelers

Lentament, la vida als camps va anar millorant gràcies a la construcció dels barracons de fusta i l'ajut d'uns mínims serveis sanitaris i higiènics. Els refugiats feien diverses activitats dins del camp (esports, corals...) per tal de crear un cert ambient optimista que acabés amb la desesperació.

Segons Carles Fontserè la diferència entre els camps francesos dels camps alemanys és la següent:

“La principal diferència entre els camps de concentració alemanys i els francesos és política. Mentre que els primers han estat sempre més al servei de la propaganda dels vencedors de la Segona Guerra Mundial, els altres, els camps francesos, són una màcula vergonyosa que les democràcies han esborrat de la memòria com si no haguessin existit mai” [...] “Els camps de refugiats espanyols eren uns dipòsits humans de mà d'obra barata que l'administració francesa tenia interès a conservar i a incrementar”. (Citat per Rosa Toran, 2005, pàg.50)

¹ Fragment de carta de José Escolà citat per CAMPILLO i VILANOVA, 2007, pàg.22

Altres destins dels republicans a França

El dret d'asil atorgat pel govern francès va ser acompanyat d'un compromís de prestacions de treball. Un Decret llei del 12 d'abril del 1939, que probablement es va promulgar en honor dels refugiats espanyols, va fixar les obligacions dels estrangers considerats com a refugiats o sense nacionalitat, declarant als homes entre 20 i 48 anys obligats a proporcionar, en temps de pau, prestacions d'una durada igual a la del servei militar francès. Als espanyols se'ls hi van oferir quatre opcions: ser contractats a títol individual per patrons agrícoles o industrials, integrar-se en companyies de treballadors estrangers (CTE), allistar-se a la Legió estrangera o als Batallons de Marxa de Voluntaris Estrangers¹. Uns 50.000 espanyols van ser inscrits a les Companyies de Treballadors, generalment empleats a la construcció de fortificacions, carreteres, ponts, presses, fàbriques de carbó, tals d'arbres, etc. Manats per oficials francesos i suboficials espanyols, al voltant de 12.000 d'ells van ser enviats al Nord per tal de reforçar les defenses franceses a la línia Maginot i al “Primer Front”; i uns 30.000 van ser enviats a la zona compresa entre la línia Maginot i el Loira. Altres 5.000 van anar als Batallons de Marxa. Als camps, van quedar els ancians, els nens, les dones, els malalts, els mutilats i aquells considerats perillosos pel seu activisme.

L'arribada dels alemanys a les terres franceses i el destí final de molts republicans.

Durant l'ofensiva de maig-juny del 1940, que va portar a l'enfonsament de la Tercera República francesa, van perdre la vida uns 5.000 espanyols enquadrats en els regiments de voluntaris estrangers i en les companyies de treballadors. Començava una etapa encara més dura per als refugiats espanyols: la de la França dividida entre la zona ocupada pels alemanys i la del règim autoritari i reaccionari de Vichy, presidit pel mariscal Pétain.

¹ Unitats militars amb comandaments francesos contractats durant el temps que durés la guerra

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

La Tercera República no havia reconegut als exiliats espanyols la condició de refugiats polítics per no enemistar-se amb Franco i només els havia atorgat un asil temporal i indefinit. Molts dels republicans que es trobaven al nord de França van caure en mans dels alemanys i l'armistici de juny del 1940, va representar una condemna gairebé segura a la deportació als camps nazis. No va ser fins l'any 1942 que França va ser totalment envaïda pels alemanys fins i tot la zona anomenada lliure. Ramon Serrano Súñer¹ va fer que gairebé tots els refugiats anessin a parar als camps de concentració nazi ja que va afirmar a Hitler que “tots aquells que estiguessin fora d'Epanya no eren considerats espanyols” i que fes d'ells el que volgués. Els republicans dins dels camps seran identificats com a “apàtrides indesitjables” i el destí de molts d'ells serà la mort .

Entre el juliol de 1944 i el maig de 1945 es descobreixen els camps d'extermini per casualitat o per insistència d'antics presoners que havien aconseguit arribar a les files dels exèrcits. Els nazis havien desmantellat moltes de les instal·lacions de mort la tardor de 1943 de manera que els soviètics havien passat per alguns camps, que eren cementiris invisibles, sense adonar-se del que hi havia succeït poc temps enrere. La magnitud dels crims no es va confirmar fins després de l'entrada al camp de Maidanek i Auschwitz. Tot i que va ser difícil fer-se a la idea que aquells llocs, aleshores buits, havien estat llocs d'extermini. Per això, l'impacte en l'opinió pública no va ser gaire gran. Cap al mes d'abril, amb l'arribada dels aliats als grans camps alemanys, va fer que la brutalitat del sistema concentracionari ocupés un paper significatiu en els mitjans de comunicació. A partir del descobriment del commando d'Ohrdruf de Buchenwald, el 4 i 5 d'abril, on s'hi van trobar quantitat de cadàvers, els camps van anar alliberant-se. Des de la tardor del 1944 les SS tenien pressa per fer les evacuacions de deportats cap a l'est o les marxes de la mort. Amb aquestes evacuacions havien convertit els darrers camps alliberats en centres d'extermini on només hi havien milers de cadàvers, que els nazis ni tan sols havien tingut temps d'eliminar. Hi van haver pocs supervivents.

¹ Conegut popularment com a “Cuñadísimo de Franco”, Ramon Serrano Súñer va ser advocat i ministre d'interior i d'affers exteriors durant la dictadura franquista. També va ser president del partit únic de les FET de les JONS.

3. EL NAZISME I ELS CAMPS DE CONCENTRACIÓ NAZIS

En els mesos transcorreguts des del nomenament de Hitler com a canceller fins que va ocupar la presidència van ser eliminats tots els obstacles que s'oposaven a la instauració d'una dictadura totalitària. La propaganda i el terror consolidaven el poder únic del Partit Nazi i adquiria categoria política la construcció d'un projecte d'estat basat en les idees racials.

Els nazis tenien com a objectiu la creació d'una societat basada en la destrucció dels enemics, i en la puresa de la raça. A fi d'aconseguir la millora de la raça germànica es van dissenyar una sèries de mètodes com ara el de deslliurar la societat sana dels individus que suposaven una càrrega (malalts) ja que eren considerats econòmicament improductius i només generaven despeses. A més, el Partit Nazi catalogava els homosexuals com a malalts, degenerats i febles que amenaçaven la salut física i espiritual de la raça ària i la seva reproducció. Per això, aquests, també s'havien d'acorrallar i eliminar ja que eren considerats un dels grups culpables de la inestabilitat i la debilitat de l'Estat alemany.

Cal destacar el cas dels jueus que va ser el grup social que més va patir durant aquest període: Hitler i els seus seguidors, a més d'anomenar als jueus “*plaga*” que infectava la societat alemanya i que era un obstacle per al seu desenvolupament, van llençar crítiques polítiques contra ells, acusant-los de “*formar part d'una conjura internacional amb el bolxevisme, que maldava per fer-se amb el poder de tot el món, a través de la seva infiltració en tot els sectors econòmics*”¹. És per aquest motiu que es va produir la destrucció o genocidi dels jueus.

¹(TORAN, 2005, pàg.52.)

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Els nazis també van fer la persecució de grups molt heterogenis dins de l'escala social, que tenien en comú no encaixar en la imatge de la comunitat alemanya nacionalsocialista. Per tant, l'objectiu de la selecció d'una raça pura va fer que es perseguissin, es descriminessin i s'exterminessin rodamons, prostitutes, delinqüents, aturats, proxenetes, pidolaires, i tots aquells considerats protagonistes d'una conducta escandalosa. A aquest grup se'ls anomenarà asocials. També es va produir la persecució de gitanos per tal d'exterminar-los ja que es va afirmar que els gitanos pertanyien a una raça inferior perquè eren desequilibrats, sense caràcter, imprevisibles, poc de fiar, remisos al treball, volubles i irritables.

Per poder aïllar, explotar i finalment exterminar a tots aquests grups socials que alteraven la comunitat alemanya, els nazis van prendre una mesura: la creació d'uns sistemes centralitzats i racionalitzats anomenats camps *de concentració i d'extermini*. Per tant, dins dels camps de concentració seran internats tots els enemics del règim nazi: asocials, gitanos, jueus, homosexuals, testimonis de jehovà, presos comuns, presos polítics, apàtrides etc. Cada presoner portava cosits al costat esquerre del vestit un triangle de tela de color i un tros de tela en el que constava la matrícula. Una lletra impresa sobre el triangle indicava la nacionalitat excepte pels alemanys: F (Francés); B (Belga); S (espanyol). Els significats dels colors eren els següents:

Groc: jueu

Vermell: pres polític

Negre: asocial

Marró: negre

Lila: homosexual

Blau: apàtrida

Verd: pres comú

Distintiu dels presoners dins del camps

Normalment, la lletra indicava la nacionalitat però també podia indicar una subcategoria especial de presoners. Per exemple, la lletra “A” blanca sobre un triangle negre significava que es tractava d’un presoner en treball disciplinari (*Arbeitserziehungshaftling*); la lletra “S” negra sobre un triangle verd identificava a un *strafthafft*, o presoner per delicte penal. A més, el triangle negre amb la paraula *Blod* identificava als presoners amb retard mental i el símbol d’un cercle blanc vermell i blanc diferenciava aquells que havien intentat escapar. En el cas dels transgressors jueus, es combinaven dos triangles de colors diferents per formar una estrella de sis puntes; un triangle groc per indicar que es tractava d’un jueu i l’altre triangle d’un color diferent per indicar l’altre transgressió. Per exemple, els delinqüents jueus portaven un triangle groc amb un verd superposat; els homosexuals jueus portaven un triangle lila sobre el groc etc.

El ritual per als deportats que arribaven als camps era sempre el mateix: registre, afaitada, desinfecció i vestimenta del pijama de ratlles amb el triangle indicador i la matrícula corresponent. A continuació eren allotjats en un barracot per tal d’alliçonar-los, posar-los a prova i adjudicar-los a un *commando* de treball. Dins del barracot de fusta hi cabien fins a 2.000 deportats. Aquest disposava de dues estances: l’una destinada a menjador, però que no s’usava amb aquesta finalitat sinó com a espai privilegiat per als *capos*, i l’altre dedicada a dormitori; amb lliteres de fusta de tres pisos amb palla.

La rutina diària era molt repetitiva: neteja personal del bloc i revista a la plaça. La sortida en formació de cada *commando* cap el lloc de treball, prologava una llarga i dura jornada, només interrompuda pel repartiment de la sopa del dinar. El martiri quotidià podia arribar a ser molt traumàtic, amb els càstigs i les execucions programades com a espectacle.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Els mètodes d'extermini dins dels camps eren diversos. Podem destacar el treball dels deportats com a esclaus a les pedreres, les cambres de gas, les cambres de gas mòbils, les dutxes congelades on molts dels interns van morir d'hipotèrmia perquè eren forçats a quedar-se sota un corrent d'aigua gelada durant diverses hores, els tirotejos massius, els experiments mèdics, les injeccions de petroli, l'extracció de sang dels deportats per tal d'enviar-la al Front de l'est, la fam etc. Finalment, cal destacar els afusellaments de les SS. A més de tot això els deportats vivien en unes condicions infrahumanes, amb manca d'higiene i molts d'ells morien per malalties ja que el tractament mèdic era gairebé inexistent dins del camp a causa de les normes alemanyes. Els maltractaments per part de les SS també van matar alguns deportats encara que molts d'ells, abans de sofrir totes aquestes tortures obtenien per suïcidar-se amb els filferros electrificats que envoltaven els camps.

Els principals camps nazis són els següents: *Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald, Ravensbrück, Flossenbürg, Gross-Rosen, Stutthof, Neuengamme, Natzweiler-Struthof, SchirmeckAuschwitz, Lublin-Majdanek, Treblinka, Sobibor, Belzec, Chelmo-Kulmhof, Theresienstadt-Terezin, Dora-Mittelbau, Bergen-Belsen i Mauthausen.*

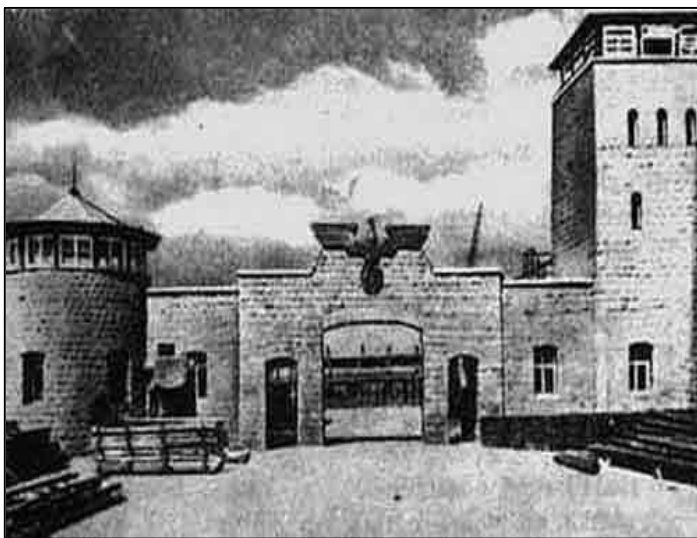

Mapa dels camps de concentració i extermini. (Font: La deportació, Ultramar editores, S.A., Barcelona, 1996)

4. MAUTHAUSEN

Ubicació

Només em centraré amb el camp de Mauthausen ja que és on hi van estar internats la majoria de republicans espanyols deportats. Aquest camp, se situa sobre un pujol que domina el riu Danubi , a la regió de Linz i es presentava com a una fortalesa inexpugnable. Va ser el primer camp construït fora d'Alemanya i el darrer en ser alliberat. La recent annexió d'Austria exigia una igualació total a Alemanya, amb un camp per tancar-hi aquells que s'oposaven al règim, a criminals, asocials, jueus, gitanos etc. A més, les tres pedreres de la zona, explotades per mà d'obra esclava, podien ser una font de benefici per les SS i, per tant, un mitjà per augmentar el seu poder. Des de l'estiu de l'any 1940 el camp de concentració de Mauthausen va comptar amb varis *Kommandos* exteriors o subcamps. El primer va ser Gusen, situat a 5 km del camp central. Aquest, va arribar a tenir un número de presos fins i tot més elevat que el camp central. Més endavant, es van anar afegint més *kommandos* fins a convertir-se en un grup de 49 camps de concentració nazis. És per això, que es passà a dir el camp de concentració de Mauthausen- Gusen.

Entrada al camp de concentració de Mauthausen

Història

Va ser establert el 8 d'agost de 1938 i va anar sota el comandament de Franz Ziereis. El 5 de maig de 1945 va ser alliberat per la 41° Esquadra de Reconeixement de la 11° Divisió Cuirassada de l'exèrcit dels Estats Units.

Tres-cents presos traslladats de Dachau van aixecar els primers quatre barracots, per allotjar-hi una majoria d'homes, principalment de les categories de criminals i asocials. L'any 1939, el nombre de presoners va augmentar considerablement amb l'entrada de jueus, alguns socialistes i comunistes alemanys i austríacs, així com testimonis de jehovà i homosexuals. Fins el febrer de 1940, la majoria dels internats eren alemanys i austríacs però la situació va canviar amb la guerra ja que van arribar polonesos i a partir del 6 d'agost van començar a arribar la majoria de republicans espanyols provinents dels *Stalags*, camps de presoners de guerra.

El març de 1940 es va fer la construcció de Gusen, recinte annex que va acabar tenint un nombre de deportats més gran que el mateix camp central. A finals de l'any 1941 van arribar nombrosos personers de guerra soviètics. Era el primer grup destinat a morir a les càmeres de gas a principis de l'any 1942. A partir del mes de maig de l'any 1943, les necessitats de multiplicar els esforços de guerra van derivar en la constitució de comandos que s'estenien per tota Àustria i als quals es destinaven contingents veterans i els nouvinguts.

L'any 1944 van començar a arribar evacuacions d'altres camps de l'est. Finalment, va ser Mauthausen el darrer camp alliberat i on es va produir l'últim gasejament de tot el Reich, el 28 d'abril del 1945.

L'organització del camp

La màxima autoritat era exercida pel *Lagerkommandant*, que tenia a les seves ordres la seguretat, la vigilància i la guarnició de les companyies de les SS, les missions de les quals eren controlar des de les torres de guaita, patrullar pels límits del recinte i pels camins que conduïen als diversos comandos de treball.

L'organigrama administratiu comprenia quatre seccions: la *kommandantur*, seu de la màxima autoritat ; la secció política, encarregada de la repressió dins del camp, a càrrec de la Gestapo; la secció que controlava tot el que feia referència al camp de detenció (registres, classificació, control de comandos...); la secció administrativa, responsable de la tresoreria i dels subministraments, i el servei de salut o infermeria.

En totes les escales de l'administració i en els diferents graus jeràrquics li corresponia a un detingut, el *degà*, ser davant de cada barracot, i al *capo* li pertocava ser al davant de cada comando de treball; tots dos, tenien el contacte directe amb els presos i escollien els seus subordinats

L'extermini a Mauthausen mitjançant el treball

Mauthausen va ser diferent d'aquells camps d'extermini ubicats a Polònia, però el seu índex de mortalitat va ser elevat degut a les dures condicions de treball que explotaven les forces dels deportats fins a la seva mort. En els primers anys, a més de la construcció de les instal·lacions del mateix camp, les principals tasques eren el treball a les pedreres del voltant, això va fer que la direcció de la DEST, una de les grans empreses de les SS, s'instalés al poble proper de Saint George. No obstant, Les precàries condicions de treball i alimentació generaven una productivitat molt baixa.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Amb la fase de la guerra, l'única mà d'obra disponible de gran quantitat era la dels deportats dels camps. Aquest fet va determinar un canvi en l'estructura i l'organització de Mauthausen. Es van començar a multiplicar els comandos de treball, utilitzats en indústries d'armes, mines i reparació de vies de comunicació. Els bombardejos de la guerra van dur la desició d'instal·lar fàbriques subterrànies a Gusen, aquest fet va incidir a una alta mortalitat dins del camp. Les empreses per les quals treballaven els deportats eren indústries mineres i metal·lúrgiques de Hermann Göring, la DEST i altres empreses que negociaven amb les SS la utilització dels deportats.

Els republicans de Mauthausen

Com ja he esmentat anteriorment, el 6 d'agost de l'any 1940 arribava el primer comboi amb 392 republicans espanyols al camp de concentració de Mauthausen. El nombre de republicans que van ser deportats en aquest camp és d'uns 7.000, no obstant, quan l'exèrcit americà va alliberar el camp el 5 de maig de 1945, només en quedaven vius 2184. Els contingents més nombrosos van arribar entre el 1940 i 1941. Tots ells havien estat fets presoners pels alemanys durant l'invasió de França i el seu signe d'identitat era el triangle blau dels apàtrides. Des de l'any 1942 fins l'any 1945 els grups que hi van ser tancats, que procedien de la Resistència van quedar marcats amb un triangle vermell de deportats polítics. Aquest grup estava format entre 300 i 400 homes.

Entre els anys 1940 i 1941, el camp encara s'estava construint, de manera que la majoria de republicans van ser manats a que treballessin extraient la pedra per tal de construir l'empedrat de *l'Appellplatz* o l'aixecament dels murs. Aquesta tasca era duríssima. La situació dels republicans no va tenir cap millora. Però l'any 1943, van arribar masses de nous deportats al camp i alguns republicans, els més forts, que havien sobreviscut durant tot aquell temps els van nomenar veterans. És per això, que alguns dels republicans van tenir la "sort" d'ocupar llocs subalterns com a barbers, ordenances, sastres...No obstant, la majoria ja havien mort durant els anys 1941 i 1942.

Cal dir que a Gusen, van morir gairebé tots els republicans que no suportaven la dura prova de la deportació; les condicions eren més dures que al camp de Mauthausen ja que hi eren internat els més febles per tal d'exterminar-los mitjançant el treball, de manera que gairebé el 90% dels traslladats no sobreviuen. La situació higiènica era terrible i quan arribaven milers de presoners russos, polonesos i jueus, es declaraven epidèmies de tifus i contínuament es practicaven operacions d'extermini, bé amb procediments brutals o bé amb viatges periòdics cap al castell de Hartheim, on van ser gasejat 409 republicans.

Les víctimes

La història del complex camp de Mauthausen-Gusen aplega la xifra d'aproximadament 235.000 persones, sense comptar les que eren exterminades immediatament i unes 100.000 que van morir en els transports abans d'arribar al camp. Entre un 50-55% dels homes que van entrar al camp van ser exterminats directament o a través del treball forçat, les malalties o la gana.

A partir de 1942, van arribar a Mauthausen 8.500 dones. La meitat eren deportades antifeixistes la majoria de les quals van ser gasejades o afusellades. L'altre meitat, procedia dels combois d'evacuació dels altres camps i van ser transferides a diversos comandos. Gairebé 2.000 habien arribat des de Ravensbrück, el 7 de març de 1945 i van ser allotjades en pèssimes condicions.

Cal dir que les SS abans de la seva retirada , el 4 de maig de 1945, van tractar de destruir proves incloent la documentació sobre els presoners. És per això que no es van poder identificar moltes de les víctimes.

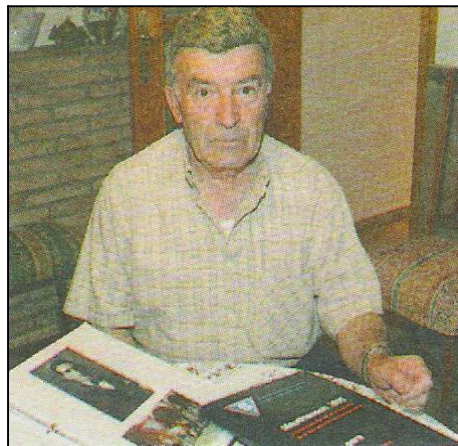
“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

PART II :

TESTIMONIS PERSONALS

2. ENRIC FORNS ENS EXPLICA LA TRAGÈDIA DEL SEU PARE

Enric Forn, fill de Projecte Forn i Ninou, ens explica la història que va patir el seu pare. Aquest, va ser un dels molts republicans catalans que va haver d'exiliar-se a França a causa del feixisme espanyol. Amb l'ocupació de l'alemanya nazi a França, Projecte Forn, va viure l'infern d'estar internat dins d'un camp de concentració nazi on va acabar morint, no se sap com, després de molts anys lluitant per la llibertat.

Enric Forn

- Quan va néixer el seu pare?

El meu pare va néixer el 7 d'agost de l'any 1907 a la Granja Soldevila de Santa Perpètua de Mogoda perquè el meus avis treballaven allà. Però quan ell tenia quatre anys van tornar cap a Parets. Els meus avis eren una família treballadora i de mica en mica es van comprar la seva caseta a Parets.

- Quants germans tenia?

Eren quatre germans i ell era el petit. Quan ell va néixer, el seu germà gran de 12 anys ja treballava amb el seu pare a la Granja Soldevila.

- On treballava el seu pare?

El meu pare treballava a la Molinera, la fàbrica més important de Parets d'aquell temps. Però va plegar d'allà, perquè els empresaris van fer fora a un encarregat i li van dir que ell ocupés aquella feina perquè sabia més de comptes. El meu pare això no ho va poder permetre i li va dir a l'empresari que li donava quinze dies perquè tornés a donar el lloc de feina a l'antic encarregat.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Com que l'empresari no ho va fer, el meu pare va plegar de la fàbrica i es va posar a treballar de pagès. Una mica més tard, li va sortir una nova feina, va anar a treballar a la fàbrica de Can Berenguer de Parets. Allà és on va conèixer la meva mare i van començar a festejar. A partir d'aquí, el meu pare es va començar a dedicar a la política i sobretot a l'esport. Li agradava molt jugar a futbol.

- *Quan el seu pare es va casar amb la seva mare, quants fills va tenir?*

Va tenir dos fills, jo vaig néixer el 28 d'agost del 1933 i el meu germà va néixer el 1937. Però amb el meu germà petit i van haver problemes amb el part i li van fer mal al braç. La meva mare va haver d'anar a Barcelona sense el meu pare perquè ja estava a la guerra. En aquells temps no es va poder solucionar el problema i el cap de quinze dies el meu germà va morir. A més, van fer fora a la meva mare de la feina perquè era “la mujer de un rojo”. La meva mare i jo ho vam passar molt malament perquè ningú l'admitia a cap feina. Estàvem de lloguer a una casa i no podíem pagar-lo. La meva mare es guanyava la vida portant llet i anant a buscar llenya. I jo amb onze anys ja treballava collint avellanes i guanyava uns 10 duros¹.

- *Ell militava en algun partit o sindicat?*

Primer va ser de l'Estat Català² però aquest es va diluir i es va fer de la CNT³. Quan va haver la Segona República, el meu pare va sortir elegit regidor de l'ajuntament i es cuidava dels queviures, és el que buscava queviures per tal de que el poble de Pares tingués per menjar. Però cap a l'any 1938 va tenir que marxar a la guerra a lluitar amb les tropes republicanes.

¹ Cinquanta pessetes de les antigues.

² L'Estat Català és el partit polític català més antic. Va ser fundat per Francesc Macià el 18 de juliol de 1922 després de la Conferència Nacional Catalana, on es conclou que, mentre hi hagi una monarquia a Espanya, Catalunya no podrà obtenir autogovern; per tant, cal trencar qualsevol relació amb Espanya i proclamar l'Estat Català que es pogués confederar amb el País Valencià, les Illes Balears, la Catalunya del Nord, i potser, Occitània.

³ Confederació Nacional del Treball (CNT), és una unió de sindicats autònoms d'ideologia anarcosindicalista d'Espanya fundada l'any 1910 a Barcelona.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

- En quin Front va estar?

No sé gaire cosa d'això però sé que va estar a Vic, a la plaça de Vic, on no paraven de tirar bombes i ell no es podia moure d'allà. Quan els republicans van perdre la guerra el meu pare es va retirar, i abans de marxar cap a França va passar per casa i com que jo era a l'escola, tenia cinc anys, una veïna em va venir a buscar per poder-me acomiadar d'ell. Es va fer la maleta, i va marxar cap a França amb un company de Parets que es deia Jaume Massaguer.

- Quina edat tenia quan va fugir cap a França?

Ell tenia 32 anys, va fugir l'any que va acabar la guerra, el 1939.

- En quin camp de concentració francès va estar refugiat?

Quan el meu pare va arribar a França, no es va quedar gaire temps a la frontera sinó que va marxar cap el nord de França, a la frontera que donava amb Alemanya. Allà, estava en un camp de concentració francès però podia sortir d'aquest perquè va ser contractat per patrons agrícoles i feia de pagès. El meu pare amb les cartes ens va dir que allà on anava a treballar hi havia molt bona gent i a més, li van fer un certificat de bona conducta. En aquest camp hi va estar des del febrer del 1939 fins l'abril de l'any següent.

- Va estar en algun altre camps de concentració a França?

No ho sabem però pot ser possible perquè nosaltres només sabem on va estar per les cartes que ens enviava i moltes de les cartes es van perdre. El meu pare no escrivia a parets sinó que escrivia a la casa de camp dels pares de la meva mare “casa de campo de Magarola”, a Mollet.

- Quan França va ser ocupada per Alemanya cap on van portar al seu pare?

Quan Alemanya va ocupar el nord de França, Hitler li va preguntar al cunyat del Franco, Serrano Súñer, que què se n'havia de fer d'aquells espanyols. Serrano Súñer li va dir a Hitler que d'espanyols a fora d'Espanya no n'hi havien i que fes el que volgués amb aquells homes. És per això que els alemanys es van emportar al meu pare a un camp de concentració nazi. I va ser qualificat com a apàtrida.

- A quin camp de concentració nazi va anar el seu pare?

Primer va ser internat a l'Stalag VIII-C però el 25 de gener de l'any 1941 se'l van emportar cap a Mauthausen, el senyor Rovira¹ també va ser internat en aquest camp el mateix dia. Els homes més forts se'ls quedaven a Mauthausen i els explotaven fent-los pujar pedres molt pesants i quan ja no podien més els traslladaven al camp de Gusen. Aquest va ser el cas del senyor Rovira. El meu pare en canvi, va ser traslladat de seguida al camp de Gusen perquè no era gaire fort i no estava prou bé. El van portar a Gusen el 17 de febrer del 1941 on va morir amb 34 anys, no sabem com, el 7 de novembre del mateix any. El senyor Rovira va viure onze dies més que el meu pare.

- Al camp Alemany quines feines li feien fer?

Del que feia als camps alemanys no em vam saber res perquè l'última carta que vam rebre va ser del 17 de Gener del 1941 i a partir d'aquest dia ja no vam saber res més d'ell, ni si estava viu o mort. A l'any 1960 va venir de França una associació de ex-deportats i li van dir a la meua mare que el meu pare havia mort. La meua mare el 1960 va començar a cobrar dels alemanys la pensió fins l'any 1995 que és quan va morir.

Moltes gràcies per contestar a les meves preguntes, m'ha agradat molt parlar amb vostè ja que considero que aquest tema està bastant oblidat i fins i tot és un tema desconegut per a la meua generació i penso que cal recordar la memòria històrica dels republicans deportats.

¹ Josep Rovira i Prats és l'altre republicà que dona nom al centre d'estudis IES Rovira- Forn. Aquest va néixer a Santa Perpètua i va morir a Gusen el novembre del 1941.

2. PROJECTE FORNS ABANS DE L'EXILI

Projecte Forn va néixer l'any 1907 a Santa Perpètua de Mogoda perquè els seus pares treballaven a la Granja Soldevila. Només amb quatre anys, va anar a viure a Parets. Fill petit d'una família treballadora, es va anar interessant per la política des de ben jove. La reacció d'en Projecte Forn davant d'una injustícia que es va cometre amb un company de la fàbrica on treballava, ens reflecteix la seva personalitat: era un home lluitador, just i amb moltes inquietuds, sobretot polítiques. *“el director de la fàbrica on treballava al meu pare va fer fora a un treballador injustament i va ordenar al meu pare que ocupés el seu lloc. El meu pare, no ho va veure just de manera que va donar quinze dies al director de l'empresa per tal de que tornessin a donar el càrrec al seu company, i els hi va dir que si no ho feien, plegaria de la feina. Finalment així va ser, va plegar”*, indica el seu fill Enric.

Després d'haver acomiadat aquella empresa va treballar una temporada de pagès fins que va trobar un nou treball a la fàbrica de Can Berenguer. Allà va conèixer a la seva dona *Sisqueta* amb qui va tenir dos fills, Enric Forn, nascut l'agost del 1933 i més tard, el petit, que va morir poc després del seu naixement a causa d'un problema que no es va poder solucionar ja que va néixer l'any 1937 en plena guerra civil.

El seu interès per la política anava augmentant, va ser membre de l'Estat Català i quan aquest es va dissoldre va ser membre de la CNT. Projecte va ser nomenat regidor de l'ajuntament de Parets durant la segona república. *“però amb l'inici de la guerra civil, l'any 1936, tot va començar a anar malament”* ens explica Enric.

Projecte Forn va haver de marxar cap a Vic a lluitar amb les tropes republicanes. Un cop els republicans van perdre la guerra, Forn es retirà i abans de marxar cap a França per tal de no ser detingut pels feixistes va anar cap a Parets a fer l'equipatge i a acomiadar-se de la seva família. *“Jo tenia cinc anys i encara me'n recordo d'aquell moment. Com que era petit, estava a l'escola i em va venir a buscar una veïna per acomiadar-me del meu pare.*

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Va ser un moment molt dur”, ens explica Enric. Així doncs, Projecte, va marxar cap a França. No obstant, no ho va fer sol ja que va anar acompanyat d'un altre republicà de Parets, Jaume Massaguer.

Després de la guerra civil, la seva dona Francesca Roca, va ser acomiadada de la fàbrica on treballava ja que era la “mujer de un rojo” i aquest fet estava mal vist. No podia treballar a cap empresa i a més, ella i el seu fill vivien de lloguer i portaven molts mesos sense poder pagar a la llogatera. L'estraperlo de productes com la llenya o les farinetes va ser l'única sortida possible per poder menjar.

Mentre a Espanya es vivia amb una forta repressió provocada per la dictadura franquista, Projecte, amb 32 anys, s'exilia a un camp de refugiats al nord de França on estava en una companyia de treball fent de pagès.

3. CARTES DES DE L'EXILI D'EN PROJECTE FORNS

3.1 Cartes des de França.

Des del febrer del 1939, any en que Projecte va fugir cap a França, la seva família, no en va saber res d'ell fins uns mesos més tard.

Forns, va escriure una primera carta el mes d'octubre de 1939, però la primera carta que jo he pogut aconseguir es datada del dia 5 de novembre del mateix any en la que explica que anteriorment havia estat refugiat en un altre lloc (Sur marne?). També es fa referència que durant una temporada va estar en una casa fent treballs agrícoles. Forns, explica que allà rebia un tracte molt bo, fins i tot li van fer un certificat de bona conducta: *“estaba muy contento en la casa que estaba y ellos también lo estaban de mi porque me lo demostraron con muchas atenciones, y me dijeron que si vuelvo otra vez por allí que tengo trabajo seguro, y me hicieron un papel de buena conducta que otro día me puede hacer mucho servicio”*¹. Forns menciona també, que la foto familiar enviada per la seva dona, l'hi va arribar i li va fer molta il·lusió.

¹ Veure Annex II, Carta num.1.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Tot hi haver investigat on es situava Forns per aquestes dates no ho he pogut descobrir ja que a la carta no ho indica i cap dels seus familiars ho han sabut mai.

La següent carta és del 15 de novembre i en aquesta Forns ens explica que segueix estant al mateix lloc i que treballa a “la remolatxa”. Ara té més facilitat per enviar cartes ja que aquestes no necessiten segells. Forns fa gairebé un mes que no rep notícia de la seva dona.

El dia 3 de Desembre la seva dona rep una carta on el seu marit l’indica que ja ha rebut notícies d’ella i del seu petit Enric. El dia 9 en rep una altre on explica amb actitud precipitada que aviat li depararà un nou lloc.

El dia 17 de desembre torna a escriure a la seva dona i el seu fill on es mostra molt alegre ja que uns pocs dies abans rep una carta de la seva dona amb un petit fragment escrit pel seu fill: *“Al terminar de leer la primera pagina la abro para leer lo demás i me doy cuenta enseguida del escrito de mi Enrique, que ya puedes suponer Sisqueta como me quedo yo, que era tanta la ilusión que yo tenia que ni tenia bastantes ojos para leer aquellas letras escritas por aquellas manitas, de mi hijo i que debía haber tenido un gran esfuerzo para hacerlo...Es para mi un gran orgullo”*¹ En aquesta carta, Forns dóna la direcció del nou camp francès, que segons ens indica el seu fill Enric a l’entrevista, era un camp situat al nord de França.

Aquest serà el primer Nadal sense la seva família. Gairebé fa un any que va marxar cap a França. “Sisqueta” rep una carta del seu marit escrita en data del 16 de gener on li explica que França és un país molt sa “donde las moscas son blancas i donde los niños se divierten patinando sobre hielo”²A finals del mes de gener, “Sisqueta” rep una altra carta on amb un gran sentit de l’humor, el seu marit explica que França és un país on hi fa molt fred: *“Hace un poco de*

¹ Veure Annex II, Carta num.5

² Veure Annex II, Carta num.6.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

frío pero voy pasando, nada mas te diré que el día que pueda volver a vuestro lado me parecerá que la navidad es en el mes de agosto, de caliente que me parecerá, pero mientras tenga salud no me espanta, uno ya se espabila para no sentirlo tanto, i además esto es muy saludable, aquí se tiene un color en la cara que parece un tomate”¹

El dia 25 del mes de gener Forns rep una carta de la seva estimada dona la qual és la que l’hi ha fet més il·lusió durant tot aquets temps. Projecte contesta aquesta carta mostrant la seva enyorança. *“Sin mas por hoy, muchos recuerdos de mi a tu padre, a mi madre y a todos los hermanos míos y tuyos y a ti y a Enrique. Dos requetemil millones de besos y abrazos”²*. Els dies cada cop se li van fent més monòtons.

La próxima carta escrita per Forns és del mes de febrer del mateix any. En aquesta, Forns li recorda a la seva dona l’últim dia que es van veure, ell el recordava en molt detall: *“Yo me acordaré siempre de este día, aunque hay veces que uno no se acuerda fijo de la fecha, pero sí del día”*. Cada vegada té més nostalgia. Tot i així amb les cartes fa el cor fort i diu que està molt bé. A més, l’han nomenat cap de cuina del camp on es troba.

Al març del mateix any, envia una nova carta indicant que ha canviat d’ofici, ja no és cap de cuina sinó que només és ajudant. Forns, possiblement per tranquil·litzar a la seva dona li explica que pesa més del que pesava quan estava a Parets: *“ Tu sabes muy bien que cuando he pesado más estando muy bueno han sido 63 o 64 kilos, pues ahora peso 68, ya ves Sisqueta que esto es una prueba de que estoy bien, pues tan pronto me sea posible te mandaré la foto para que estés un poco más tranquila”³*

Des de l’anterior carta (del mes de Març) fins a aquesta, datada del cinc de Maig, ha passat un mes i mig que Sisqueta no rep notícies d’en Forns. En

¹ Veure Annex II, Carta num.7

² Veure Annex II, Carta num.8

³ Veure Annex II, Carta num.9

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

aquesta carta Forns explica que el retràs del correu és abismal. A França ja comença el bon temps i això fa que Forns es trobi més animat. Tot i així ja fa un mes que l'exèrcit alemany ha començat a atacar a la frontera i d'aquí ben poc ocuparà la França del nord on es troba Forns i molts altres republicans.

Sisqueta rep dues cartes més en aquest mes de maig en les quals Forns explica que ja sap parlar francès. Fins i tot a les cartes, podem notar el seu desànim a causa de l'empitjorament de les condicions de vida; encara que no ens diu exactament a totes les tasques que s'encarrega, si que ens explica que cada cop les feines son pitjors que les anteriors. L'ultima carta que Forns ens escriu des de França serà la del 26 de maig.

3.2 Cartes des dels camps alemanys

Al cap de molts mesos de no tenir notícies, el mes d'octubre, Sisqueta rep una carta del seu marit amb gran il·lusió. Aquesta carta, és enviada des d'un camp de presoners de Polònia anomenat Stalag VIII-C. A partir d'aquí, les cartes comencen a ser cada vegada més curtes.

Més tard, Sisqueta, rep una carta del mateix camp datada del 18 del mateix mes on explica que començarà a treballar en una fàbrica de teixits. El dia 2 de novembre, Forns envia la tercera carta des d'Alemanya sense rebre notícies de ningú ja que possiblement aquestes cartes es perdien.

La següent carta escrita el dia 9 de novembre va dirigida al seu germà, Ramon Forns. En aquesta, li explica que no té notícies de ningú de la família. Darrera la formalitat de la carta, s'amaga un rere fons molt emotiu. Forns mostra una actitud molt formal però a la vegada la carta ens dona un missatge d'enyorament, desesperació i por del que li depararà el futur.

La següent carta, datada el dia 16 de novembre, és la quarta que envia a la seva dona però sense obtenir-ne resultats ni d'ella ni de cap familiar. En les

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

ultimes línies explica el més breu possible que no podrà tornar tan aviat com ell voldria ja que la situació política del país cada cop és més complicada. Segons el que podem veure a les cartes, Forns mostra una actitud esperançadora però possiblement aquesta esperança no es troba dins del seu pensament.

La primera carta de l'any 1941 que rep Sisqueta del seu marit es del 7 de gener. Ja feia uns dies que Forns havia canviat de camp. Havia passat del Stalag VIII- C a Stalag XII –D. En aquesta carta, Forns explica que segueix sense rebre notícies dels seus familiars. No obstant això, la seva dona contestava totes les cartes que rebia, però moltes de les cartes enviades es perdien o simplement no eren entregades als seus destinataris.

Finalment, l'última carta amb notícies de Forns és del dia 17 de gener. En aquesta, Forns li explica a la seva dona que ha rebut una carta del dia 22 de novembre de l'anterior any, la qual li ha fet molta il·lusió ja que feia molts mesos que no sabia res d'ells. Forns no sabrà que a partir d'aquest dia no podrà comunicar-se més amb la seva família. *“Recuerdos a hermanos i cuñados y un abrazo a mi madre, un saludo a tu padre y un millón de besos y abrazos para tí y Enrique”*¹ Aquestes van ser les últimes paraules de Projecte Forns dirigides a la seva família.

Molts, tenien l'esperança de que algun dia obririen la bústia i trobarien una carta, d'altres tenien l'esperança que el dia menys pensat apareixeria per la porta de casa... Ningú perdia l'esperança però els anys van anar passant.

¹ Veure Annex II, Carta num.19.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

3.3 Anàlisi de les cartes

Tal com em pogut veure en els apartats anterior, l'única manera que Projecte Forns podia comunicar-se amb la seva família era mitjançant les cartes ja que si tornava a Catalunya mentre hi hagués la dictadura franquista, el seu destí seria la mort. Per tant, sempre que podia enviava cartes a la seva dona, el seu petit Enric, i als seus germans i amics. A partir d'aquestes cartes podem saber on es situava, què feia dins dels camps i fins i tot podem arribar a deduir el seu estat d'ànim.

L'actitud que ens mostra Forns a les cartes de França és molt diferent a l'actitud que ens mostra quan es troba a Alemanya. A França, explicava amb més detall tot el que feia i a què es dedicava al camp. En canvi, a Alemanya mostrava una actitud sospitosa: donava records a tothom i sempre afirmava que allà el tractave molt bé. Però Forns no les tenia totes ja que no sabia on li depararia el destí. Un indicatiu que ens indica que dins dels camps nazis estava pitjor, és el canvi de model de cartes. A França, les cartes podien ser d'una pàgina sencera mentre que a Alemanya eren més petites i tenien normes més estrictes: no es podia escriure als marges, havia un màxim de dígits, no es podia posar res comprometedor... Si hi havia algun d'aquests defectes la carta no podia ser enviada o bé era censurada.

Totes aquestes cartes, que porten el segell de *censurado* de la Direcció General de Seguridad de Barcelona, les enviava com a mesura preventiva, a casa dels pares de la seva dona, a can Magarola, a Mollet del Vallès. A més, les cartes havien d'estar escrites en castellà ja que durant la dictadura franquista la llengua catalana va ser prohibida, tan escrita com parlada. Tot i que els poblets petits es seguia parlant, si parlaves el català en àmbit públic i alguna autoritat t'escoltava, podies arribar a tenir molts problemes.

Destinatari d'una carta enviada des de França.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Com em pogut veure, el llenguatge que utilitzava Projecte a les seves cartes era vulgar, amb frases i expressions recurrents i redundants. A més, amb moltes faltes d'ortografia i paraules catalanitzades ja que el que era més important era el contingut i poder comunicar-se.

A les cartes, tot era molt superficial i mai deia res dolent. Com podem veure sempre feia servir la mateixa introducció: *“Deseo que al recibir hesta carta os encontréis bien de salud como la mia que por ahora sigue bien”*¹. Aquesta frase ens indica que Forns no estava tan bé com ell deia, ja que ho remarcava massa. Totes aquestes cartes son un testimoni excepcional de les dificultats que passava Projecte, de com mirava de tranquil·litzar a la família i de la tendresa que adreçava al seu fill.

La temporada en que Projecte va poder enviar més cartes, va ser un cop es trobava al camp de refugiats del nord de França, entre l'octubre del 1939 i el juny de l'any 1940. La seva dona, rebia com a mínim una carta per mes tot i que sovint arribaven amb retràs.

A partir del juny del 1940, quan els alemanys ocupen el nord de França, Forns no va poder enviar cap carta als seus familiar fins l'arribada al *Stalag VIII -C*² on segons un certificat del museu d'Història de Catalunya³ portava el número de matrícula 57142. En aquest camp de presoners podia enviar de tan en tan alguna carta breu.

Però un cop traslladat al *Stalag XII-D*⁴, també a Polònia, cap a finals de l'any 1940, només va enviar dues cartes més, l'ultima carta va ser del 17 de gener del 1941. A partir d'aquest dia, ningú va saber res més d'ell. No obstant, segons les meves investigacions, al cap de vuit dies va ser traslladat a Mauthausen amb el num de matrícula 3856 però aquí va durar ben poc ja que en aquest camp s'hi quedaven els presos que estaven en millors condicions per

¹ Veure Annex II

² Camp de presoners situat a Sagan (Polònia), molt a prop de la frontera amb Alemanya.

³ Veure Annex II,num.20

⁴ Camp de presoners situat a Trier (Alemanya), molt a prop de la frontera amb França.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

poder treballar a la pedrera. Aquest va ser el cas de l'altre perpetuenc, Josep Rovira. No obstant això, pel que fa en Forns, que possiblement no deuria estar massa bé, el 17 de febrer de 1941 va ser traslladat al camp de Gusen amb el numero de matricula 9896¹. Finalment, el 7 de novembre del mateix any, Forns va morir en aquest mateix camp.

Fotografia de Projecte (el del mig)

Forns mai va ser un home massa fort, ja que sempre havia estat molt prim, no sabem com va morir, potser va ser d'una malaltia o bé va ser una tortura nazi però el que si sabem és que aquesta història s'ha de recordar ja que no es poden oblidar així com així dels sofriments d'aquells republicans víctimes dels nazis, dels anys de represàlies franquistes i les penúries diàries que van patir.

¹ Veure Annex II, num.20.

CONCLUSIONS

La meva intenció en aquest treball ha estat demostrar que l'holocaust no només va ser un fet que es va produir amb tota aquella gent de l'Europa central i de l'est sinó que també va afectar al nostre país amb tots aquells republicans que acabada la guerra civil van haver d'exiliar-se a França sense saber quin seria el seu destí. A més de demostrar aquest fet, he volgut recordar-lo ja que aquest tema ha estat sempre un tabú.

En aquest treball, també he intentat mostrar que la tragèdia no va acabar als camps nazis, sinó que va continuar en tots aquells que van quedar vius. Moltes mares van haver de fer el cor fort i tirar endavant els fills com van poder, suportant així la identificació de “rojas” que els col·locava la dictadura franquista. Aquestes mares van guardar la memòria del seu marit, les seves cartes les van transmetre als seus fills i aquests les han donat a conèixer tal i com ha fet Enric Forns. Gràcies a aquests testimonis es pot lluitar contra l'oblit per deixar constància de tot aquell horror que molts de ben a prop van sofrir.

Primer, tenia l'intenció de centrar-me amb un altre tema: els camps francesos. Però finalment vaig canviar d'idea ja que creia que era més interessant desenvolupar el tema de l'holocaust mitjançant testimonis personals. La meva intenció era fer un anàlisi tant del Forns com del Rovira, els dos únics republicans del meu municipi que van viure la tragèdia dels camps de concentració nazis, però finalment vaig decidir fer l'anàlisi només d'un d'ells ja que sinó el treball em quedava massa extens, a més, era difícil contactar amb els familiars més directes d'en Rovira ja que viuen a França.

Al llarg d'aquest temps, he anat descobrint moltes coses i cada cop he anat perfilant l'estructura del treball. També he de dir que he tingut algunes dificultats en confeccionar el treball sobretot a l'hora de sintetitzar l'informació i redactar-la ja que sobre aquest tema se'n podrien escriure molts llibres. A més, m'ha resultat difícil llegir les cartes ja que algunes paraules han estat impossibles de desxifrar, per això aquestes les he indicat al treball amb un interrogant perquè no sé amb exactitud si són certes.

A més, a causa de la manca d'espai, no he pogut posar gaires fotografies al treball i és per això que he fet un apartat d'Annexos amb totes aquelles fotografies significatives.

Una altre dificultat que he tingut, ha estat aconseguir uns llibres que m'eren molt útils per realitzar el meu treball ja que aquests no es trobaven a la biblioteca del municipi i tot i que vaig fer una demanda per aconseguir-los van trigar molt en lliurar-me'ls. Tot i així he de dir, que ha estat un treball molt interessant ja que a partir dels coneixements adquirits, sempre em formulava altres preguntes.

AGRAÏMENTS

Vull agrair la col·laboració de totes aquelles persones que han fet possible la realització d'aquest treball:

En primer lloc, a Enric Forns per haver-me facilitat l'entrevista, la qual ha estat un gran plaer i per haver-me aportat documents de gran valor que m'han ajudat a complir els objectius del meu treball.

En segon lloc, el meu tutor Ernest Miron i al meu professor d'història Jordi Monsó, que van confiar en mi per tal de dur a terme aquest treball i ajudar-me a posar en ordre les idees.

A Toni Izquierdo, al professor de música del meu centre, per ajudar-me a fer l'entrevista amb Enric i per editar-la; i a la Fina, professora de llengua catalana per fer-me algunes correccions del treball.

A tot aquells amics, companys i família que m'han fet costat al llarg d'aquest temps, que m'han ajudat donant idees i m'han donat un suport incondicional i continu.

Finalment, vull agrair a tots aquells que d'una manera o d'altre m'han ajudat, encara que el seu nom no figuri de forma explícita en aquestes línies; sense ells tampoc hauria estat possible.

BIBLIOGRAFIA

a) Llibres:

- *CLAUDE*, Marie; *BOJ*, Rafaneau. Los campos de concentración de los refugiados espanyoles en Francia (1939 – 1945). Barcelona; Edicions Omega S.A, 1996.
- *CASTELLET*, Josep Maria. La guerra civil a Catalunya (1936-1939), L'exili, volum. Barcelona; Edicions 62, 2007.
- *PONS PRADES*, Eduardo. El holocausto de los republicanos espanyoles. Vida y muerte en los campos de exterminio alemanes (1940- 1945), Barcelona; Belaqva ediciones, 2005.
- *PRATS*, Joaquim; *TREPAT*, Cristòfol-A. Història. Barcelona, Barcanova, 2007.
- *ROIG*, Montserrat. Els catalans als camps nazis. Barcelona, Edicions 62, 1995
- *TORAN*, Rosa. Els camps de concentració nazis. Paraules contra l'oblit. Barcelona, Edicions 62, 2005.
- *TORAN*, Rosa; *SALA*, Margarida. Crònica gràfica d'un camp de concentració, Mauthausen. Barcelona; Viena edicions, 2001.
- *TORAN*, Rosa. Vida i mort als camps nazis. Barcelona; Proa, 2002.
- La deportación, Barcelona; Ultramar editors, 1996.

b) Articles de revistes i premsa:

- *CAMPILLO*, Maria; *CAPDEVILA*, Mireia; *GARCIA*, Josep – Vicent; *PIGENET*, Phryné; *VILANOVA*, Francesc. “Els camps de refugiats a França (1939)” dins *revista Avenç*, num.322, 2007, p.18-41.
- *TORAN*, Rosa. “La memòria, un trajecte sense fi” dins *revista Avenç*, num.302, 2005, p. 22-23.
- *TORAN*, Rosa. “L'alliberament de les víctimes i el descobriment de l'univers concentracionari” dins *revista Avenç*, num.302, 2005, p.24-28

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

- *CONSTANTE*, Mariano. “L’allibrament de Mauthausen” dins *revista Avenç*, num.302, 2005, p.36-39.
- *BALLBONA*, Anna, “Vallesans a l’infern de Mauthausen” dins del *diari el Nou*, 5 de maig del 2005, P.28

c) Pàgines web:

- [http:// www.ceibm.org/prov08.html](http://www.ceibm.org/prov08.html)
- [http:// www.exiliados .org](http://www.exiliados.org)
- <http://www.gusen-memorial.at>
- <http://es.wikipedia.org/wiki/Campodeconcentraci%C3%B3ndeMauthausen-Gusen>
- <http://www.ushmm.org/wlc/article.php?lang=sp&ModuleID=10005754>
- http://es.wikipedia.org/wiki/Campos_de_concentraci%C3%B3n

d) Altres fonts :

- *FORNS*, Projecte; Col·lecció particular de cartes
- *FORNS*, Projecte; Col·lecció particular de fotografies

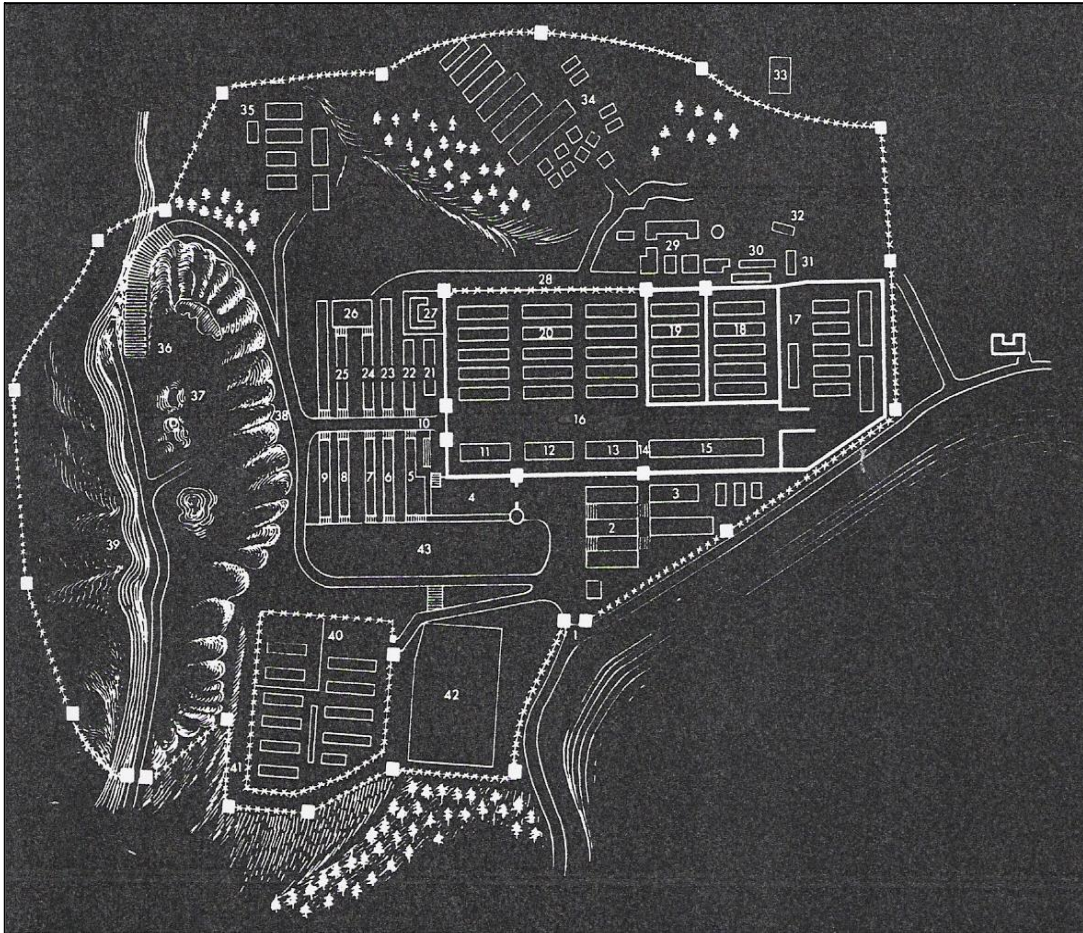
e) Filmografia:

- *ARMENGOU*, Montse; Equip del programa “30 minuts” [reportatge]. Barcelona; TVC, 30 min.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

ANNEX I: PLÀNOLS I FOTOGRAFIES

Plànol 1: Plànol del camp de concentració de Mauthausen

(Font: Crònica gràfica d'un camp de concentració, Mauthausen. Barcelona; Viena edicions, 2001).

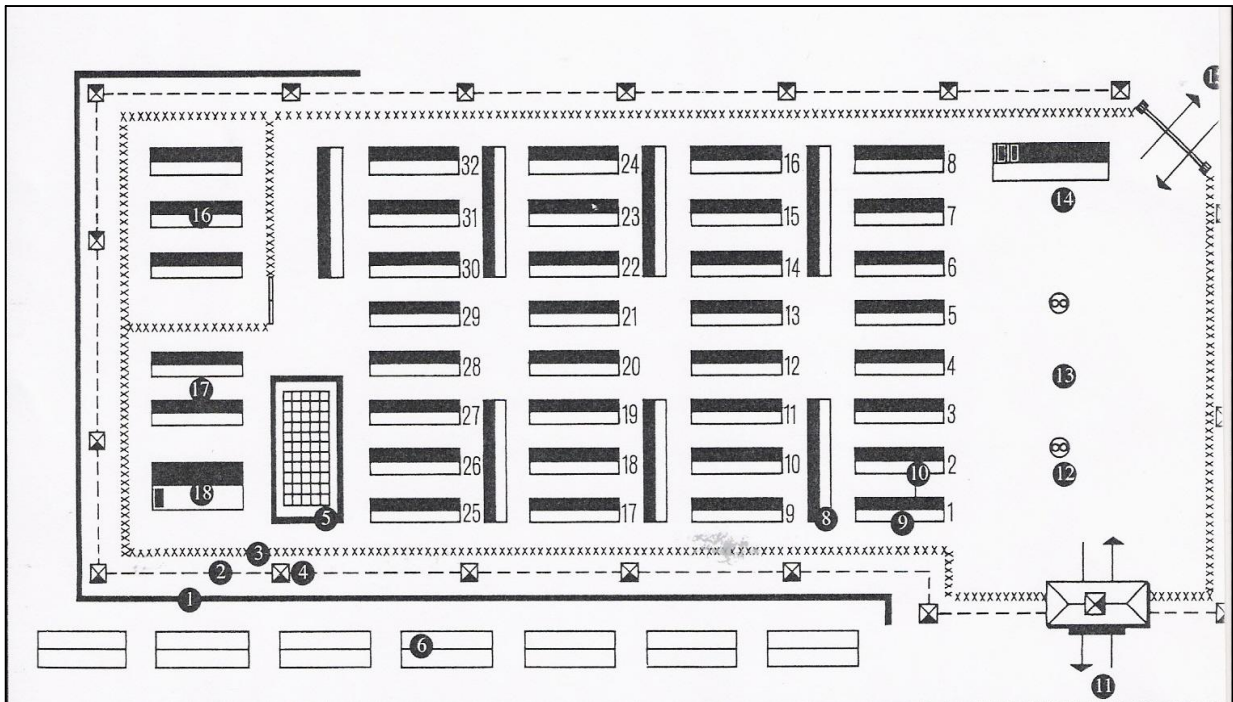
1. Entrada del perímetre exterior
2. Barraques de les tropes de vigilància
3. Armeria
4. Pati dels garatges. Sobre el portal s'alçava l'àliga de bronze
5. *Kommandateur*, comandament central de l'imperi de Mauthausen
6. Apartament dels oficials SS
7. Cuina dels SS
8. Apartaments dels caps SS
9. Suboficials de les tropes oficials electricistes
10. Entrada del perímetre interior
11. Bugaderia. Al soterrani hi havia les dutxes on es rebien els nous ingressats
12. Cuina dels presoners
13. Búnquer. Als soterrani, cambres de vivisecció i de gas.
14. Sota terra, els dos primers forns crematoris
15. Infermeria, al soterrani el tercer forn crematori

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

16. *Appellplatz*, lloc de formació per comptar presoners
17. Camp III, emmurallat
18. Barraques 21 a 25
19. Barraques emmurallades
20. Camp central, barraques 1 a 15
21. Infermeria dels SS
22. Oficines dels SS
23. Apartaments Dels oficials SS
24. Oficina política (Gestapo)
25. Barraques de les tropes SS
26. Magatzem de la intendència SS
27. Porqueres de Ziweis
28. Filferades sense muralla.
29. Tallers: fusters, ferrers, etc.
30. Barraca de desinfecció, amb gasos
31. Gossera on eren ensinistrats els gossos de les SS
32. Mur per a afusellament i lloc de la forca.
33. Fossa comuna
34. Tendes de campanya en què el febrer de 1945 van ser tancats els jueus
35. Magatzems de roba, sastreries...
36. El 186 graons. Escala construïda per els espanyols.
37. El cràter de la pedrera.
38. Penya-segat des d'on van ser estimbats moles presos, anomenats per les SS “salts dels paracaigudes”
39. Rierol al fons de la pedrera
40. “Camp rus”, on s'amuntegaven de 10000 a 12000 malalts i extenuats.
41. Doble línia de filferades del perímetre exterior, amb metralladores a cada mirador.
42. Camp de futbol dels SS.
43. Horts i jardins dels SS.

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Plànol 2: Plànol del camp de concentració de Gusen.

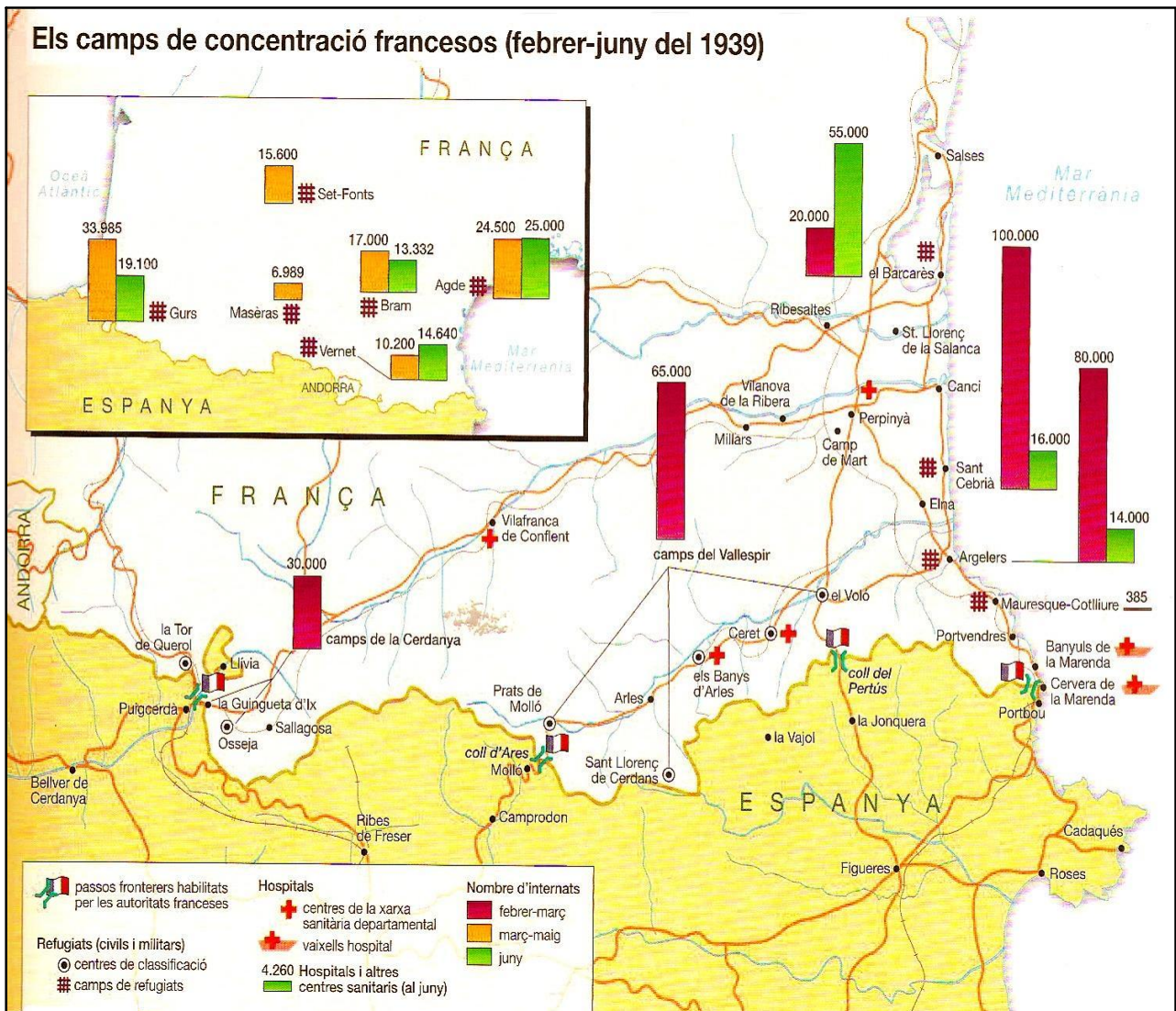

(Font: Crònica gràfica d'un camp de concentració, Mauthausen. Barcelona; Viena edicions, 2001).

1. Mur
2. Camí de ronda dels sentinelles
3. Filferat elèctric
4. Miradors amb metralladores
5. Dutxes d'aigua freda a la intempèrie
6. Habitacions dels SS
7. Carretera de Mauthausen
8. Barraques de lavabos
9. Barraques dormitori
10. Secretariat i comandant del camp
11. Entrada principal
12. Llums
13. *Apellplatz*
14. Cuines
15. Sortida a la pedrera
16. Barraques d'exterminació dels invàlids
17. Infermeria
18. Crematori i cambres de gas

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Plànol 3: Plànol dels camps de concentració francesos.

(Font: La guerra civil a Catalunya (1936-1939), L'exili, volumII. Barcelona; Edicions 62, 2007)

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

Fotografies:

(Foto num.1: Forns crematoris de Mauthausen)

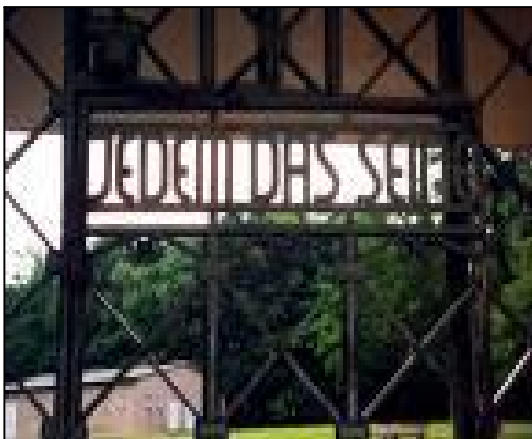
(Foto num 2: Cambres de gas amb espires a porta)

(Foto num.3: Escala de la pedrera de Mauthausen)

(Foto num.4: La soga, un altre mètode d'extermini)

(Foto num.5: Entrada del camp de Buchenwald:
"A cada qual lo que se merece")

(Foto num.6: Figures confeccionades amb caps de
persones humanes).

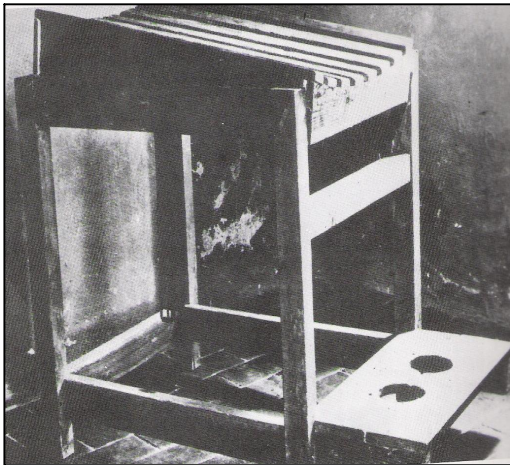
“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

(Foto num.7: injeccions de gasolina, un altre mètode d'extermini).

(Foto num.8: Alliberament del camp de Mauthausen)

(Foto num.9: Càstig corporal que es duia a terme amb els presoners mitjançant aquesta mena de poltre).

(Foto num 10: vies del tren per arribar al camp d'Auschwitz).

(Foto num.11: Filferada electricificada que envoltava tot camp de concentració)

“ESTIMADA SISQUETA...” Republicans deportats als camps nazis.

ANNEX II:

CARTES I DOCUMENTS